

2. Бойко А. М. Виховання людини : нове і вічне : методолого-теоретичний і практичний коментар, статті, виступи, рецензії / Бойко А.М. – Полтава : Техсервіс, 2006. – 568 с.
3. Гончаренко С.У. Український педагогічний словник / С.У. Гончаренко. – К. : Либідь, 1997. – С. 205.
4. Подласый И.П. Педагогика. Новый курс : В 2 кн. / И.П. Подласый. – М., 1999. – Кн. 2. – С. 6.
5. Сухомлинський В.О. Проблеми виховання всебічно розвинутої особистості. Вибрані твори / В.О. Сухомлинський. – В 5 т. – Т. 1. – К. : Рад. шк 1976.
6. Ягупов В.В. Педагогіка : навч. посібник / В.В. Ягупов. – К. : Либідь, 2002. – 560 с.

УДК 378.015.311:37.03

**ОСОБЛИВОСТІ ВТІЛЕННЯ ТЕХНОЛОГІЇ РОЗВИТКУ
КРЕАТИВНИХ ЗДІБНОСТЕЙ У ПРОЦЕСІ ФАХОВОЇ
ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ
ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ**

Полякова І.В.

*Комунальний заклад «Харківська гуманітарно-педагогічна
академія» Харківської обласної ради*

У статті розглядаються особливості втілення технології розвитку креативних здібностей майбутніх учителів початкової школи у процесі фахової підготовки.

Ключові слова: креативність, креативні здібності, педагогічна технологія.

ОСОБЕННОСТИ ВОПЛОЩЕНИЯ ТЕХНОЛОГИИ РАЗВИТИЯ КРЕАТИВНЫХ СПОСОБНОСТЕЙ В ПРОЦЕССЕ ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ ПОДГОТОВКИ БУДУЩИХ

УЧИТЕЛЕЙ НАЧАЛЬНОЙ ШКОЛЫ

Полякова И.В.

В статье рассматриваются особенности воплощения технологии развития креативных способностей будущих учителей начальной школы в процессе профессиональной подготовки.

Ключевые слова: креативность, креативные способности, педагогическая технология.

FEATURES IMPLEMENTATION TECHNOLOGY DEVELOPMENT CREATIVE ABILITIES PROCESS OF PROFESSIONAL TRAINING OF PRIMARY SCHOOL TEACHERS

Poliakova I.V.

The article examines the implementation of technology features and creative abilities of primary school teachers in the training.

Keywords: creativity, creative abilities, educational technology.

Постановка проблеми. У зв'язку з інтенсивним розвитком суспільства зростають вимоги до вияву креативності сучасної людини. Водночас в освітньому просторі спостерігаються суперечності між потребами суспільства у конкурентоспроможних і компетентних фахівцях, які володіють якостями креативної особистості, та станом освітнього процесу у вищих навчальних закладах, переважно орієнтованому на формування у студентів професійних знань, умінь, що відповідають державним освітнім стандартам; між реальною практикою організації освітнього простору у педагогічних вищих школах і його науково-методичним супроводом, що забезпечує розвиток креативних здібностей майбутніх учителів початкової школи у процесі фахової підготовки; між потребою у розвинених креативних здібностях майбутніх учителів початкової школи й відсутністю технології їх успішного розвитку у студентів вищих педагогічних навчальних закладів.

Ці протиріччя зумовлюють необхідність дослідження форм, педагогічних умов розвитку креативності студентів, розробки спеціальних педагогічних технологій.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Різні аспекти креативності досліджувалися багатьма зарубіжними та вітчизняними вченими (Т. Torrance, М. Wallach, J. Kagan, Ю. Азаров, В. Андреев, В. Бажанюк, Н. Вишнякова, В. Загвязинський, Ю. Кулюткін, М. Лазарев, О. Морозов, М. Поташник, С. Сисоева, Д. Чернілевський, Р. Шакуров та ін.). В останні десятиліття з'явилася низка дисертацій із проблем розвитку педагогічної креативності вчителів різних фахів – української літератури, математики, іноземних мов, музики, фізкультури тощо (О.Артемова, І. Гриненко, С. Дмитрук, О. Дунаєва, О. Куцевол, В. Фрицюк, І. Шахіна та ін.).

Володіння технологіями стає загальною і пріоритетною потребою ринку. Такий стан підтверджують сучасні дослідження вчених Г. Генсерук, В. Гриньової, В. Євдокимова, В. Лозової, О. Молчанюк, Н. Побірченко, Г. Пономарьової та інших, які висвітлюють питання підвищення професійного рівня майбутніх учителів на основі формування готовності створювати та реалізовувати нові ефективні освітні технології в майбутній професійній діяльності.

Мета статті – з'ясувати особливості втілення у процесі фахової підготовки майбутніх учителів початкової школи технології розвитку креативних здібностей.

Виклад основного матеріалу. Досліджена нами психолого-педагогічна література, нормативна освітня база засвідчує, що в системі фахової підготовки майбутніх учителів початкової школи упродовж певного часу склався догматичний тип навчання, у результаті якого засвоювалися формальні знання. Поряд із цим поширення набув пояснювальний тип викладання, перевага якого полягає в тому, що викладачі розвивають у студента не тільки пам'ять, але й спостережливість, мислення, значну увагу приділяють і застосуванню знань, широко використовують вправи, практичні роботи. Серед усіх вправ переважає виконання завдань за інструкцією, чітким зразком. Таким чином, пояснювальне навчання, що широко застосовується в сучасній фаховій підготовці, хоча і має низку незаперечних переваг, але воно робить ставку

на відтворювальний (репродуктивний) і не сприяє розвитку творчого (продуктивного) мислення у студентів. Це, у свою чергу, сформує педагогів, які вміють засвоювати готові знання і відтворювати наукові істини, але не можуть самостійно мислити, не здатні здійснювати самостійний пошук корисної інформації, генерувати інші знання і творчо ставитися до справи.

Порівнюючи традиційний і креативний типи навчання, ми переконалися, що сучасні умови розвитку суспільства спонукають відмовитися від стереотипів, що вимагає від випускників вищих шкіл подолання мисленневих шаблонів, зняття обмежень і більшої свободи у вирішенні проблем. Реалії, з якими вони зустрінуть, не мають однозначних трактувань, на відміну від реалій навчальної практики, де для вирішення завдань і проблем завжди пропонувалися правильні дії. Рішенням цієї проблеми може стати розвиток креативності, що допомагає знаходити оригінальне розв'язування складних проблем.

Отже, створювана модель освіти повинна мати механізми динамічного саморозвитку, тобто мати таку якість, як інноваційність.

Із погляду науковців, інноваційність – це «...результат творчої діяльності, що спрямована на розробку, створення й поширення нових видів виробів, технологій, впровадження нових організаційних форм тощо» [1, 80].

Таким чином, актуальності на сучасному етапі набуває поняття «педагогічна технологія», що трактується як «комплексний, інтегративний процес, який включає людей, ідеї, засоби й методи організації діяльності для аналізу проблем, що охоплюють основні аспекти засвоєння знань».

Із точки зору англійської педагогіки зміст поняття полягає в «розробці прийомів, оптимізації освітнього процесу шляхом аналізу факторів, що підвищують рівень освіти методом конструювання та застосування прийомів і матеріалів, а також за допомогою оцінки застосованих методів».

При конструюванні технології розвитку креативних здібностей майбутніх учителів початкової школи ми відштовхувалися від розуміння сутності педагогічної технології відповідно до визначення, запропонованого Е. Зеєра, що педагогічна технологія – це сукупність способів,

прийомів вправ, процедур, що забезпечують продуктивну взаємодію суб'єктів освітнього процесу, спрямовані на досягнення конкретного спланованого результату [2].

Концептуальним положенням нашого дослідження є твердження про те, що ефективність розвитку креативних здібностей майбутніх учителів початкової школи забезпечується розробкою та впровадженням науково-обґрунтованої технології, яка передбачає: визначення вихідного стану розвиненості креативних здібностей у студентів і на основі отриманих даних виявити вплив на стимулювання розвитку їх мотивів щодо розвитку цих здібностей (діагностико-мотиваційний етап); розвиток креативних здібностей за допомогою комплексу методичного інструментарію (форм, методів, прийомів, засобів, методик) (операційно-технологічний етап); системний аналіз і самоаналіз стану розвитку у студентів зазначених здібностей та за необхідності внесення відповідних корективів у їхню фахову підготовку (рефлексивно-коригувальний).

Технологія розвитку креативних здібностей майбутніх учителів початкової школи функціонує відповідно до таких принципів: індивідуалізації навчання; оптимізації навчання; максимальної включеності студентів у процес шляхом активізації пізнавально-пошукової діяльності; активізації самостійної пізнавальної діяльності майбутніх педагогів; ціннісно-сислового наповнення змісту навчання.

Метапринципами функціонування технології виступають: системний, особистісно-розвивальний, діяльнісний, інтегративний, варіативний підходи.

Під час розвитку креативних здібностей майбутніх учителів початкової школи ключовими виступають чотири компоненти: когнітивний, мотиваційний, інтелектуально-творчий, рефлексивно-оцінний. Усі ці компоненти виконують важливі функції. Так, когнітивний компонент передбачає наявність системи знань у студентів про особливості творчого процесу як одного із складників педагогічної діяльності вчителя початкової школи, знання з проблеми креативності як базового компоненту сучасної професійної діяльності; наявність творчого досвіду; мотиваційний компонент сприяє розвитку емпатії, створює потребу в постійному пошуку нових знань, визначенні власних пріоритетів,

відповідній спрямованості інтересів, вмотивованості на досягнення, прагненні досягти ідеалу, гармонійно розвиватися, мотиваційна спрямованість на пошук нестандартних, відмінних від традиційних способів розв'язання навчальних завдань; спрямованість інтересів, мотивація досягнень, прагнення бути освіченою, конкурентоспроможною особистістю; інтелектуально-творчий компонент передбачає формування активної життєвої позиції майбутнього фахівця, інтелектуально-творчої ініціативи, широти асоціацій, оригінальності мислення, уміння приймати нестандартні рішення, швидко орієнтуватись у нових ситуаціях; здатності гнучко реагувати на поставлене завдання; обрати оптимальне його вирішення; здатність до планування, імпровізації; конструктивних рішень; уміння пошуку інформації у різних джерелах; рефлексивно-оцінний компонент сприяє вияву міри адекватності людини, необхідності аналізувати існуючі системи цінностей і смислів, переоцінювати власні смислові та ціннісні пріоритети, сприймати, поважати й поділяти загальноприйнятні умови і правила.

Відповідно до завдань експериментальної роботи була розроблена комплексна діагностична методика визначення рівня креативних здібностей у майбутніх учителів початкової школи, яка складалася з відповідної добірки діагностичного інструментарію для визначення рівня сформованості кожного із розроблених компонентів, що зазначені вище.

Під час розробки комплексної діагностичної методики були використані тестові методики, адаптовані до цілей дослідження, зокрема: самоактуалізаційний тест, запропонований Л. Гозманом, М. Крозом, М. Латинською; тест на вербальну креативність С. Медніка, адаптований А. Вороніним; спеціально розроблена анкета, спрямована на виявлення та опис професійно-особистісної позиції через ставлення студентів до когнітивного, мотиваційного, інтелектуально-творчого та рефлексивного компонентів технології розвитку креативності майбутніх учителів початкової школи; адаптований тест С. Медніка; контрольна робота; обсерваційні методи (спостереження і опосередковане самоспостереження студентами труднощів, які виникають у ході педагогічної діяльності); методи опитування (бесіда, інтерв'ю).

За результатами попереднього етапу дослідження, тобто у ході проведення констатувального експерименту, нами було визначено, які саме креативні здібності превалюють у майбутніх учителів початкової школи, а які потребують подальшого розвитку. Ураховуючи це, ми виокремили такі креативні здібності, що слід розвинути у студентів для забезпечення повноцінного розвитку креативних здібностей: пошук інформації з різних джерел; продуктивна обробка навчальної інформації; рішення навчальних проблемних завдань; творче виконання навчальних завдань; оригінальність; осмисленість; ціннісне ставлення.

Так, для вирішення наших завдань дослідження були обрані дисципліни загально-професійного та професійного циклів, у ході викладання яких доцільно розвивати креативні здібності майбутніх учителів початкової школи – «Педагогіка», «Дитяча література з практикумом виразного читання», «Методика викладання української мови», «ТЗН і методика їх застосування», «Нові інформаційні технології та ТЗН», педагогічна практика. У межах цих курсів систематично проводився комплекс заходів, спрямованих на досягнення мети нашого дослідження, а також шляхом уведення до навчального плану для бакалаврату вибіркової дисципліни «Підготовка майбутнього вчителя до розвитку креативності молодших школярів». Саме ці дисципліни дають змогу розвивати креативні здібності майбутніх педагогів у цілісному систематичному інтегративному зв'язку, що сприяє полегшенню процесу їх розвитку у студентській молоді шляхом уведення у навчальні плани відповідних тематичних занять, або ж акцентуації на певних креативних здібностях на звичайних заняттях згідно з навчальною програмою.

У цілому процес розвитку креативних здібностей майбутніх учителів початкової школи здійснюється в цілісному педагогічному процесі на таких засадах: організація суб'єкт-суб'єктної взаємодії учасників освітнього процесу, що передбачає свободу вибору студентом способів отримання освіти, змісту і методів навчання; створення умов для особистісних виявів студента, його самоактуалізації та особистісного росту; забезпечення єдності внутрішніх і зовнішніх мотивів, коли зовнішнім виступає мотив досягнення, а внутрішнім – пізнавальний мотив; формування активності студента, його готовності до навчання і вирішення проблемних завдань за допомогою партнерських, довірли-

вих суб'єкт-суб'єктних стосунків із педагогом; отримання задоволення від вирішення навчальних задач і виконання завдань у співпраці з іншими студентами; зміна позиції педагога як викладача-інформатора, транслятора знань, контролера навченості студента на позицію фасилітатора.

Таким чином, для того щоб досягти оптимальності розвитку креативних здібностей студентів, потрібна багата матеріальна база для організації навчання, максимальне врахування індивідуальних особливостей кожного студента, забезпечення оптимального співвідношення теоретичного та практичного матеріалу, організація занять на високому науковому і методичному рівнях.

Успіх упровадження технології розвитку креативних здібностей студентів залежить від методичного забезпечення навчально-виховного процесу, зокрема: навчальних планів, програм, літератури, методичних розробок, індивідуальних методик, сучасних засобів навчання, дидактичного матеріалу, наочних посібників тощо. Зміст навчального матеріалу найбільш повно розкрито в підручниках, які складені на основі навчальних програм. Щоб оптимізувати роботу студентів, потрібно забезпечити їхнім повним комплектом науково-методичної літератури.

Із метою реалізації процесу розвитку креативних здібностей майбутніх учителів початкової школи і досягнення його ефективності, експериментальна робота здійснювалася в межах спеціально організованої на досягнення цієї мети навчальної та навчально-професійної діяльності. Одночасно здійснювалося коригування її у таких напрямках: створення умов, які сприятимуть підвищенню рівня пізнавальної активності студентів та мотивації навчання; надання новизни структурі і змісту лекцій із метою підвищення рівня впливу на розвиток креативних здібностей студентів; урізноманітнення структури практичних та семінарських занять шляхом укладання системи завдань проблемного та пошукового характеру; організації самостійної роботи студентів; використання ІКТ технологій; добору креативних технік і оптимального їх співвідношення на одному занятті; коригування роботи студентів у процесі проходження педагогічної практики.

Важливою умовою ефективності технології розвитку креативних здібностей є така організація навчальної діяльності студентів, яка за-

безпечує високу пізнавальну активність, використання завдань, що потребують варіативності відповідей, розвивають оригінальність, винахідливість, гнучкість, створюють атмосферу як особистісного, так і колективного пошуку.

Проблема розвитку пізнавального інтересу відіграє для нашого дослідження першочергове значення. Пізнавальний інтерес зумовлює рівень пізнання, оволодіння знаннями. «При цьому він спрямований не лише на зміст даної предметної галузі з її специфічними властивостями, а й на процес здобуття цих знань, до пізнавальної діяльності, в якій проходить оперування вже набутими способами навчання, оволодіння новими та їх удосконаленням» [4].

З точки зору П. Підкасистого, «пізнавальна діяльність – це процес осягнення індивідом навколишньої природної і соціальної реальності. На відміну від навчальної діяльності, сенс якої полягає у привласненні вже готових, здобутих іншими знань про світ, пізнавальна діяльність спрямована на досягнення наукового розуміння навколишньої дійсності» [3].

Для фіксації перебігу експерименту використовувалися такі форми: письмові роботи (різномірні завдання; кластери; ментальні карти; щоденники спостережень; портфоліо); роботи на 10–15 хвилин для одержання даних про рівень сформованості орієнтовної основи діяльності та глибини засвоєння окремих основних понять; захист творчих проєктів (мультимедійних презентацій, кластерів, ментальних карт тощо); спостереження за перебігом експерименту; співставлення результатів якості знань у студентів експериментальної та контрольної груп.

Відзначимо, що розвиток креативності студентів – планомірний процес, який передбачає застосування технології розвитку креативних здібностей під час лекцій, практичних, семінарських занять, у ході виконання позааудиторної самостійної роботи, проведенні тематичного та семестрового контролю, участі в навчально-практичних конференціях, проходженні практики.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Таким чином, головним принципом професійної освіти має стати саморозвиток, самоосвіта, рефлексія студента. Відповідно зміст навчального матеріалу дисциплін повинен бути сконструйований таким чином, щоб у процесі

засвоєння навчального матеріалу розвивалися креативні здібності студента, формувалася стійка професійна мотивація. Досвід показує, що найбільшими розвивальними можливостями володіє інтегрування можливостей навчальних дисциплін із поєднанням з практично зорієнтованим навчальним матеріалом, а також набутим досвідом студентів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Зеер Э.Ф. Личностно-развивающие технологии начального профессионального образования : учеб. пособие для студ. высш. учеб. заведений / Э.Ф. Зеер. – М. : Академия, 2010. – 176 с.
2. Научно-технический прогресс : словарь / [Сост. : В.Г. Горохов, В.Ф. Халипов. – М. : Политиздат, 1987. – С. 80.
3. Психолого-педагогический словарь для учителей и руководителей общеобразовательных учреждений / [авт.-сост. В.А. Мижериков ; ред. П.И. Пидкасистый]. – Ростов н/Д. : Феникс, 1998. – 544 с.
4. Щукина Г.И. Роль деятельности в учебном процессе : кн. для учителя / Г.И. Щукина. – М. : Просвещение, 1986. – С. 135.